

MASARYKOVA UNIVERZITA

Fakulta sociálních studií

Katedra sociální politiky a sociální práce

Seminární práce předmětu Základy veřejné politiky:

Politická filozofie nazvěte konkrétněji – Zhodnocení – filozofie jakých autorů – z hlediska jejich využitelnosti v praxi veřejné politiky

Vendula Křivánková 406757

1.12.2013

Úvod

Pro svou seminární práci jsme si vybraly téma Politická filozofie. Zaměřily jsme se na politickou filosofii Nicola Machiavelliho **proč právě jeho? Jakými tématy se zabývají političtí filozofové a jaké místo v nich zaujímá Machiavelli, případně jakými tématy se zabývá Machiavelli (demokracie a vládnutí) a jací autoři se těmito tématy také zabývají (toto by mělo být součástí první kapitoly nebo uvnitř textu u Machiavelliho a dalších autorů zabývajících se setjnými tématy (často Bacon)**. Své myšlenky popsal nejlépe ve svém díle Vladař. Dílo jsme nastudovaly, podívaly se na dobové souvislosti a pokusili jsme se vystihnout jeho hlavní myšlenky. Nejprve jsme si dovolily uvést základní informace o Machiavellim a době, ve které žil, poté jsme se zaměřily na politické principy, které popisuje. V poslední části jsme se pokusily podívat na jeho myšlenky z pohledu dnešní veřejné politiky a zhodnotit je.

1. Nicolló Machiavelli

První kapitolu jsme se rozhodly věnovat přímo autorovi, Machiavellimu. Pro pochopení jeho myšlenek je velmi důležité uvést dobu, ve které žil a dobové souvislosti.

Autor se narodil ve Florencii v roce 1469 do ne příliš zámožné rodiny, otec byl pravděpodobně právníkem. Bohužel kvůli jeho dluhům nebyla finanční situace jejich rodiny příliš dobrá. Otec Machiavelliho vzdělával doma i s jeho bratrem a díky tomu a jeho inteligenci se mu dostalo potřebné vzdělání k výkonu pozdějších státních funkcí. V té době byla Florencie kulturním centrem severní Itálie a také kolébkou renesance. V období Machiavelliho narození začalo žít město Florencie vědou a kulturou. Zapříčinil to vynález knihtisku a návrat k antickým myslitelům. Kolumbus objevil Ameriku, Koperník se zamýšlel nad novými teoriemi a kousek od Machiavelliho vytvářel svá umělecká díla Leonardo da Vinci.

O jeho dětství, ani dospívání se toho příliš neví, jeho život je podrobně znám až od doby, kdy se stal kancléřem Florentské republiky. Stal se velvyslancem rady deseti a procestoval Evropu, což se domníváme, velmi ovlivnilo jeho literární tvorbu. Nikdo neví, jaká kariérní dráha mu dopomohla k tak vysokému postu ve vládě. Bohužel po prohře Florencie se Španěli, se dostal do nemilosti, byl vězněn, mučen a nakonec vyhnán z města. V době svého vyhnanství se věnoval tvorbě svých nejvýznamnějších děl. Nakonec byl omilostněn a

pověřen, aby sepsal Florentské dějiny. Znovu se pokusil získat místo sekretáře, ale neuspěl. Nakonec zemřel jako zlomený muž, avšak jeho díla jsou významná a čtená dodnes.

2. Vladař

2.1. O díle

Dílo Vladař napsal v roce 1513, skládá se z 26 krátkých kapitol, které pojednávají o tom, jak by měl vypadat a jak by se měl chovat dobrý panovník, také o problémech, které se mohou vyskytnout při vládnutí a dalších věcech souvisejících s vedením a řízením státu. Všechny své myšlenky ukazuje na příkladech z minulosti i jeho současnosti. V díle se velmi projevila Machiavelliho touha po znovusjednocení Itálie, která byla v době tvorby díla rozdělena. Kniha byla věnována Lorenzu Medicejskému jako dar, který dokazoval Machiavelliho oddanost vůči němu. Obsahuje jeho zkušenosti a vědomosti o slavných mužích i událostech z minulosti. I když byla kniha určena rukám Lorenza Medicejského, byla psána pro všechny vladaře jako příručka jak dobře vládnout.

Oproti dnešním politickým teoriím a formám vládnutí, kterých je velmi mnoho a většina je orientována na hledání kompromisu, Machiavelli mluví o konfliktu mezi vládcem a lidmi, poddanými. Vládce chce ovládat lid, který nechce být ovládán.

2.2. Obsah

Nikdo nemůže být dokonalý a mít samé dobré vlastnosti, ani vladař ne. Ale každý dobrý vladař by se měl dokonalý jevit svým poddaným. Z vlastností vladaře například jmenuje štědrost. Říká o ní, že je dobrou vlastností, ale na druhou stranu zmiňuje příklady, kdy štědrý vladař přišel o moc. Štědrost se vyplatí pouze při získávání území, nikoliv při jejím udržování. Štědrý může být vladař tehdy, když nedává ze svého. Jakmile se na úkor lidu stane chudým vladařem, jeho vláda brzy skončí. Dalšími vlastnostmi vladaře jsou soucitnost a ukřutnost. Z těchto dvou vlastností volí autor raději ukřutnost, protože nevěří lidem. Podle něj je lepší, aby měli lidé z vladaře strach, než aby ho milovali. Lásku lidé často zničí jen pro svůj vlastní prospěch. Nechtěl však, aby byl vladař nenáviděn.

Jak si udržet dobytá území? Na to má Machiavelli několik velmi rozdílných možností. Zničit, přesídlit na ně svůj dvůr nebo ponechat jejich zákony, avšak vybírat poplatky a dosadit

k moci tamní lidi, kteří se budou snažit plnit rozkazy tak, aby o nově nabytou moc nepřišli. Poslední příklad však uvádí jako nešťastný.

Další kapitoly pojednávají o tom, jak je možné získat vládu a jak je možné si ji udržet. Popisuje jednotlivé možnosti.

„Všechny knížectví a vlády, jímž lidé byli a jsou poddáni, jsou buď knížectví, nebo republiky. Knížectví jsou pak buď dědičná, kde určitý rod vládne velmi dlouho, nebo nově nabytá. (...) Získávají se buď s pomocí cizích zbraní, nebo jen vlastní silou, řízením štěstěny, či vynalézavosti“ (Machiavelli, 2009, str.23).

Machiavelli zmiňuje také osud, se kterým se sice nedá bojovat, ale aspoň průměrný vladař dokáže myslet tak, aby se pokusil předejít nepříjemnostem, které může osud přichystat. Popisuje to na příkladu povodní. Povodně přicházejí v určitém období a ví se o jejich ničivém efektu. Nedá se ovlivnit to, aby nepřišly, ale dají se vybudovat hlubší koryta řek, zábrany na březích a podobně. Nad tímto přemýšlí chytrý vladař, nad tím, jak předejít pohromě, která velmi zasáhne jeho lid. Když bude lid nespokojený, vladař může být ohrožen.

Machiavelli nepovažuje za nejdůležitější jen schopného, inteligentního panovníka, který má kolem sebe dobré zákony, ale za velmi důležité považuje také vojsko. Vzhledem k tomu, že upřednostňuje boj, je vojsko velmi důležitou zbraní vladaře. Rozděluje vojsko do tří kategorií: vojsko žoldnéřské, pomocné a vlastní. Žoldnéřské považuje za nejméně vhodné, protože žoldnéři jsou nespolehliví, nebojují za vládce, ale pro zisk, a jakmile jsou ohroženi, prchnou. Je s nimi problém i mimo válku, vysávají peníze z lidu a vzbuzují zbytečné nepokoje. Pomocné vojsko také není ideální, vždy je nejlepší, když má panovník své vlastní silné vojsko, složené ze svých poddaných, kteří jsou mu oddáni, a bojují za něj a vlastní zemi. Machiavelli v knize uvádí spoustu příkladů, kdy chytří vládci přišli o moc kvůli špatnému vojsku. Samozřejmě dobré vojsko dělá dobrý panovník s dobrou strategií. Ten by měl o boji vědět co nejvíce, znát svoji zemi a doprovázet svoje vojáky do boje.

„Vladař nesmí mít jiný cíl, jinou starost a jinou povinnost, než válku, její zákonitosti a řád, neboť válečné umění je předpokladem nejvyšší hodnosti a neoddělitelně k ní patří. Nejen udržuje u moci ty, kteří se narodili jako vládcové, ale dovede povznést na trůn i prostého občana. Naopak vidíme, jak snadno pozbývají moci ti, kdo dbají víc na slasti spojené s trůnem, než na nezranitelnosti svého území“ (Machiavelli, 2009, str.107)

Další důležitou věcí je, jak si má vladař volit své rádce. Měl by mít rádce, kteří budou chtít dobro nejen pro sebe, ale pro celou zemi. „Kdo sám není moudrý, nedá dobré rady“

(Machiavelli, 2009, str.157/158). Moudrý vladař se obklopí úzkým kruhem nejschopnějších lidí a s těmi se radí, rozhodování je však vždy na něm.

Jak si získat úctu a oddanost u svého lidu? Rozvojem a podporou vědy a umění, podporou chytrých a schopných občanů, vytvořením dobré atmosféry v zemi, pořádáním oslav a podporou tradic. Také statečností při rozhodování se v podpoře bojů jiných knížectví. Dle autora není dobré rozhodnutí zachovat neutralitu, ale raději se pustit do boje, nebo podpořit jednu ze stran. I při prohře se dá získat a vladař nikdy není za zbabělce. Však pouštět se do boje proti výrazně silnějšímu soupeři je ukázka hlouposti. Lidé si cení panovníka s jasnými názory, který si za nimi stojí, snaží se utvářet co nejlepší zákony a udržovat klid a rovnováhu.

3. Machiavelismus

Výkladový slovník nám poskytuje 2 definice daného směru. A to v širším pojetí jako souhrn názorů N. Machiavelliho a v užším významu tzv. politickou zásadu, označovanou pojmem z knihy Vladař jako „účel světi prostředky“, kdy podle něj v politickém boji lze ve jménu velkých cílů přehlížet morální principy a užívat jakékoliv prostředky.

Vaněk (2007, str. 106) označuje machiavelismus jako „způsob myšlení a jednání, jež pro zamýšlené cíle v politice a v řízení lidí vůbec volí jakékoli prostředky.“

Sem vložte shrnutí, které by obsahovalo schéma klíčových témat a jejich základních charakteristik, kterým se zabýval Machiavelli, případně v porovnání s dalšími autory zabývajícími se setjnými tématy

4. Využití čeho? v praxi jaké? Čeho? Kdy?

Machiavelli formuluje své poznatky na základě historických událostí z pozorování dějinných souvislostí. Již tady vidíme použitelnost v dnešní praxi při implementaci veřejných politik, kdy by se aktéři měli poučit z historických souvislostí, aby neopakovali chyby předešlých aktérů. Bohužel ne vždy se tomuto neopakování chyb aktéři vyvarují. Dle Rühleho tedy klade Machiavelli pozorování dějin zcela do služby získání prakticky zhodnotitelných poznatků a chápe toto pozorování zcela analogicky k pozorování přírody: Jako slunce a živly

není pro něj ani člověk nic než přírodní bytost, která je podrobena zákonům přírody a chová se zákonitě.

Machiavellimu se díky zkušenostem s mocnými panovníky, jmenovitě s Ludvíkem VII., Cesarem Borgia, Juliem II. a také díky výborné znalosti dějin poskytla příležitost, aby se zamyslel nad jednáním některých vladařů, z čehož vyvodil určitá pravidla, která by se dala aplikovat v praxi na konkrétních příkladech. Prvním pravidlem, o které se Machiavelli opírá, je, že dějiny píše vítězové; dále že se lidem nikdy nedá věřit; úspěšný vůdce má být jak vlkem, tak liškou; vůdce musí mít štěstí na své straně a musí být připraven tuto výhodu dokonale využít; jsou chvíle, kdy je celé společenství závislé na jednání silného vůdce; vždy udržuj silnou domobranu a vždy užívej vojska složeného z vlastního lidu; národ musí být jednotný, má-li být silný; v politice nejde o dobro ale o úspěch; ten, kdo má zbraň, vždy bude vládnout tomu, kdo je neozbrojený; lidské jednání nemůže být morálně podloženo, jedná-li se nám o zachování státu; jako silnější spojenec si udržuj vyšší postavení.

Jako ilustrativní příklad negativního využití Machiavelliho myšlenek uvádíme z Matějkovy knihy (1997) německý stát, kdy z Machiavelliho myšlenek čerpal samotný Hitler. Myšlenky buď zcela přijal za vlastní anebo si je částečně přetvořil, ale jak už bývá zvykem, myšlenky absolutně vytrhl z kontextu a převzal jen ty myšlenky, které se mu hodily. Hitler hovořil o teroru jako o nejúčinnějším politickém prostředku, dále se nebál používat lsti, když věděl, že to poslouží jeho věci. Další z významných osobností, kdo využíval Machiavelliho poznatky, byl B. Mussolini, který zastával využívání machiavelistických prvků v praxi.

Co se týká Machiavelliho poznatků a také machiavelismu v souvislosti s řešením reálného či sociálního problému v praxi, tak by se daly využít definice Vladaře, které by měly mít i tvůrci veřejných politik. Neměli by být lehkomyšní a měli by myslet na blaho lidí, dále by měli být rozhodní a mít jasno, jaké změny chtějí implementovat.

Machiavelliho charakteristiky pro dobrého vůdce by se daly využít i jako charakteristiky na vhodné sociální aktéry a lidi, kteří se v jejich kruhu pohybují, aby byli úspěšní například při včasné intervenci bezdomovectví, které je v České republice pokládáno za stále se zvětšující a závažnější sociální problém. Z tohoto hlediska je důležitá samotná definice sociálního problému, neboť je to odrazový můstek pro jeho další řešení (Veselý, Nekola, 2007). Proto by aktéři měli být schopní a inteligentní, měli by znát do hloubky všechny detaily, aby jejich výkon byl adekvátní danému problému.

Základem Machiavelliho názoru je fakt, že politika se odehrává v reálném světě a nikoliv ve světě morálním, proto by se aktéři ve veřejné politice neměli ohlížet jen na pozitivní či negativní důsledky nějakých opatření, ale měli by hlavně dbát na potřebnost věci sociálních problémů, mezi které se řadí například rozpočtový deficit nebo státní dluh České republiky.

Při řešení sociálních a veřejných problémů, by se měla dát svoboda i občanům vyjádřit své názory a přispět k řešení, neboť i sám Machiavelli prosazoval názorovou svobodu a pluralitu názorů občanské společnosti.

Kudrna (1967, str. 95) uvádí ve své publikaci důležitou Machiavelliho myšlenku, a to, že „v politice je nutné vycházet ze skutečného stavu, z toho, jak člověk žije, a nikoli, jak by měl žít, je možná jen za předpokladu, že politiku lze stěží redukovat na morálku.“

5. Zhodnocení

Je těžké si vytvořit na Machiavelliho vlastní názor, neboť mnoho jiných autorů jej odsuzuje, protože jeho díla považují za jakýsi pouhý návod pro vládnutí ideálního panovníka. Mimo jiné byl považován za nepochopeného muže, jelikož jeho osoba byla často spojována s nejrůznějšími tyrany a krutovládci. Například Prof. Josef Polišenský se vyjádřil k Machiavelliho jménu, jako že „nikdy nevytvořil tedy v žádném ze svých spisů nějaký systém „machiavelismu“ jakožto nauky, v níž „účel světí prostředky“. Ve skutečnosti tato zásada je pozdějšího původu a bývá spojována s morálkou jezuitskou.“

Machiavelliho myšlenky se v toku historie hodně zkreslily, dnes se k nim ale lidé znovu začínají vracet jako k vynikajícímu řečníkovi, avšak i když je řazen mezi reálně a pragmaticky smýšlející filozofy, tak mu nadále zůstává pověst autora s idealizovanými a utopickými prvky v jeho dílech, jako je například sjednocení Itálie, což byla jeho vize lepšího světa.

Seznam literatury:

MACHIAVELLI, Niccoló. *Vladař*. Praha: XYZ, 2009, 203 s. ISBN 9788087021736

KUDRNA, J. *Machiavelli a Guicciardini* In *Sociologický časopis* 4 (5). Brno: J. E. Purkyně, 1967, 139 s.

MATĚJKA, Jaroslav. *Machiavelistické etudy*. 1. Vyd. Liberec: Dialog, 1997, 165 s. ISBN 8072190016

RÜHLE, Volker: *Niccolo Machiavelli: Konstrukce politična* In *Reflexe- filosofický časopis*. OIKOYMENH a Univerzita Karlova v Praze, 1996. ISSN 0862-6901

VANĚK, J. *Filosofie a kultura v evropských dějinách*. Praha: Professional Publishing, 2007, 239 s. ISBN 978-80-86946-47-4.

VESELÝ, A. & NEKOLA, M. *Analýza a tvorba veřejných politik*. Praha: Slon, 2007, 397 s. ISBN 9788086429755

WHITE, Michael. *Machiavelli – Nepochopený muž*. 1. vydání. Praha: BB/art, 2006, 294 s. ISBN 8073416670